

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Štev. 11.

V Ljubljani, dne 19. marca 1927.

Leto I.

W. S. Reymond:

Bližala se je pomlad . . .

(Odlomek iz poljskega romana
»Kmetje«.)

Bližala se je pomlad . . . V nepretrgani verigi so prihajali mokrotni marčevi dnevi.

Čas se je zdel ljudem neznansko dolg: bodrili in tolažili so se samo z mislijo, da bo vigred sigurno zmagala in vse popravila.

Ali znamenja so kazala, da je prihajala pomlad počasneje nego druga leta. Venomer je lilo in le počasi se je južilo: voda je odtekala leno in mrtvo. Še slabše je bilo, da se niso že omisile krave in da jim je čvrsto stala zimska dlaka; to je bil siguren znak, da bo zima še dolgo v deželi.

Če se je le malce zvedrilo in je posinilo solnce, je brž zagomazelo pred hišami. Ljudje so hrepeneče in povzdignjenih glav zrli v pretrgane oblake, ugibajoč, ali se pripravljaja daljša vremenska izprememba. Tudi starci so prikrevali na zrak in posedali tik ob hišnih stenah, da si ogrejejo onemogle ude. Kolikor je bilo dece na vasi, se je vreščé razbežala po cestah, kakor da bi izpustil žrebeta na mlado travo.

Na mah je utihnil ves prepír. spori so se pozabili, ugodje se je razlezlo v srca in veselo vzklikanje je šlo po vasi, polnilo hiše z radostjo in trepetalo v toplém vzduhu kakor ptičje žvrgolenje.

Vrata so se odpirala na stežaj; snemale so se z žebli zabite šipe z oken, da je mogel zrak v sobo; žene so prenesle preslice na klopi pred hišo in še zibelke z dojenčki so postavili na solnce. Iz odprtih kravjih hlevov se je oglašalo hrepeneče mukanje, konji so, trgajoč uzde, rezgetali, gosi so zapuščale jajca in se razbežale na sadovnjaku, gagajoč z racami in priskutnimi racáki; kure so kokodakale na ploteh in psi lajali kakor pobesnili, loveč se za otroci preko cestnega blata.

Možje pa so stali pred živimi plotovi in zrli z mežajočimi očmi v slepilno svetlobo, vsi srečni ob pogledu na vas, ki se je kopala v solncu, da so gorele šipe na oknih kakor v ognju.

Zahrbtna gorkota je tolikanj ommila vso vas, da se je videlo ljudem, kakor da je že prava pomlad. Malo še in bi bili šli s plugi na polja. Tem večji strah jim je stisnil srca, ko so se gnali z vseh strani oblaki in zamračili soln-

ce, kakor bi mu naredili žalno obleko. Zopet je zapihal okoli vogalov ledeni veter. Ugasnile so radostne luči, svet je postal teman in droben dež je jel pršiti na vas. Proti večeru so se spustili veliki mokri kosmiči in preden bi zmolil dva očenaša, je bila vas s poljano vred v snegu.

Življenje se je naglo prevrnilo tja, kjer je bilo dosihmal. Ko so se vrstili deževni dnevi s točo, sodražico in nesnago, se je zdelo, da so bile solnčne ure zgolj blažen sen.

Bilo je tam sredi posta, ko je nekega dne postalo vreme še slabše; čeprav je pršil droben dež, so se ljudje počutili slabo, da nikoli tako. Kakor bi bili zvezani, so leno racali po vaškem blatu in si otožno ogledavali nebo, ki so ga tako nagosto zagnili oblaki, da se je videlo, kakor da bi se njih štrleči, zajetni trebuhi zadevali ob drevesne krošnje.

Dan je bil žalosten, nalik obrazu bolnika, ki je jedva odpril oči in prepoznal svet, pa se je zopet pogreznil v dre-mavo temo bolezní. Odzvonilo je poldan, ko se je nenadoma zmračilo kakor pred nočjo. Zamolklo je zabučal veter in jel bičati z deževnimi curki temne stene vaških bajt.

Tak dan je bil tudi takrat, ko se je — prav med večernicami — raznesla po vasi vest, da je začel graščak podirati gozd, ki so ga uživali kmetje.

Izprva ni hotel nihče verjeti. Kmetje so pravili: Če ga ni podiral pozimi, kako bi ga neki mogel zdaj sredi marca, ko se utegne zemlja čez noč otajati in bo šlo drevje v sokove?

Stari Klemb pa si je dejal, da je treba najprej dognati, ali je novica resnična. Ne oziraje se na slabo vreme je bil poslal oba svoja sinova na konjih v gozd, da bi pogledala, ali res padajo drevesa ali ne.

Dolgo se nista vrnila. Ni je bilo hiše v vasi, kjer ne bi kdo lupal skozi okno tja proti gozdu, koder vodi steza čez polja, ki sta po nji odjezdila Klembova sinova. Že se je mračilo in še nista bila na vasi. Zdaj se je polastilo ljudi vznemirjenje. Čeprav so ga siloma prikri-vali, da ni udarilo na dan, jé vendar postajalo grozeče.

Ko je Guša nabrala od hiše do hiše kopico novic, je krenila na dom Borine.

Prevel *Ignotus*.

Gr. Božović:¹

Viteški trenutek.

(Prevod iz srbščine.)

Prizren bi bil skoraj izdihnil dušo zaradi nesrečnih arnavtskih uporov in divjih lumljanskih napadov.

Mladoturki so bili že izgubili potrpežljivost, odkar je bilo vedno več nereda in odmetnikov. Pokazali so trdno voljo, da izbrisejo zadnje ostanke mehkužne carigradske uprave. Po vseh vaseh z one strani krvavega Kačanika so se pojavila trioglata pomična vešala. Na njih je bingljalo v vetru kak arnavtski zastavnik ali njega prihuljeni podpihovalec v mestu. Ševket Turgut paša je z ogromno, večje pripravljeno anatolsko vojsko pritiskal vso Južno Srbijo. Z ognjem in mečem je uvajal red v deželo. Naduti arnavtski prvaki so se strahopetno razbežali po svetu ali pa so vpognili hrbte in prihajali v mesta izjavljat pokorščino in prositi turške milosti.

Med slednjimi se je pojavil na prizrenskih ulicah mogočni Hasan Štavica iz Orahovca v Podrimu. Ta poturčeni Srb iz divje Štavice je bil zloglasen samosilnik v Orahovcu; ohol graščak, strahoten poturčenec, bogat in zagrižen. Odzibale so ga junaške pesmi o Muji iz Kladuša in rapsodije arnavtskih goslačev, ki so kakor trubadurji slavili po kulah drzna dejanja vseh neukročenihih mož te krvave dežele. Štavica je bil v svoji trinadstropni kuli v Orahovcu za vso Podrimo car in ječar, tožnik in sodnik, srednik in vseh oboroženih pohodih, glavni varuh mohamedanske prevzetnosti, kakor je lahko zgolj poturčeni bahač.

Pa saj mu je šlo žito samo v klasje!

Velikohoška žaloigra mu je dodobra izpraznila pot. Več velikih družin — Manitoševići, Dedići in Mijajlovići — se je moralo razbežati. Legendarno arnavtsko strašilo v Orahovcu, Kolašinec Trifa Šibić, je bil zavratno umorjen. Njegov brat Pera, ki je neugnano hlepel po maščevanju, se je bil združil z močno hišo Šabana Miriči in iskal osvete za bratom in za Miriči, pozabljajoč vse drugo na svetu. Junaška hiša Jovičićev je bila prav tako razredčena: nekateri so padli v bojih, drugi so se razbežali pred turškimi oblastmi in arnavtsko puško. Na kuli je ostal z neobgljeno deco in ženami edini Leka Jovičić, da hrani in brani svoj zarod.

Tudi Leko so iskale Štavičine hudobne oči.

Neko jutro je sedel Hasan Štavica na kuli.² Okoli je posedla njegova družina³, gosteč se s kavo in čibuki.⁴ Tedaj se je Hasan spomnil: Še ni iztrebljena krščanska nevera v Orahovcu, čeprav so izginili vsi Kujundžiči. Domislil se je Leke Jovičića in je velel slugom, da ga pripeljejo v kulo. Prišel je Leka sam, brez orožja, ki ga zavoljo oblasti ni smel nesti iz hiše. Vstopil je in spoštljivo, a možato pozdravil domačina in družino, iščoč s pogledi mesta, kamor bi bil prisedel.

— Še živiš, bre kaurin⁵? mu je prezirljivo in naduto vrgel besedo skozi čibuk Hasan Štavica.

— Brez božje volje ne umrješ, Hasanaga, četuti se človeku pristudi življenje — je mirno odvrnil Leka.

— Glej jo, vlaško⁶ svinjo: «brez božje volje ne umrješ?»!

— Dejal bi, da je tudi tvoja vera taka, Hasanaga!

— Mar ti je to, bre svinja. Steci brž domov, pravim, in mi prinesi svojo puško!

¹ Grigorije Božović je znan srbski pripovednik, ki zajema motive svojih povesti večinoma iz razmer v Južni Srbiji, ki jo pozna še izza turških časov. Božović je tudi v politiki (poslanec SDS) vnet zagovornik južnosrbske nacionalne misli. Črtica «Viteški trenutek» je prevedena iz zbirke «Pripovetke», Beograd 1924. Iz nje jasno odseva borba med značajnimi Srbi, ki branijo svojo grudo in poturčenci, ki so včasih v službi Carigrada, včasih pa se zapletejo v arnavtske (albanske) homatije. Tudi v Jugoslaviji Arnavti neprestano izzivajo Srbe in vzdržujejo sistem odmetništva in terorja. Kačanik je še vedno nevarna točka.

² Kula = turška hiša.

³ Družina ne pomeni to, kar pri nas, marveč skupino prijateljev, valpetov in oprod, ki se zbirajo okoli kaknega vplivnega gospodarja.

⁴ Čibuk = turška pipa.

⁵ Bre kaurin = bre je besedica brez pomena, ki jo južni Srbi često rabijo v govoru in pomeni nekaj podobnega kot «ej» ali «no», kaurin je turški naziv za kristjana.

⁶ Vlaška = pravoslavna, srbska.

— Ne zahtevaj tega, Hasanaga, če si Turek.

— O, tako kakor sem Turek, hočem, da mi jo koj prineseš. Če ne daš, pojdem sam. Vso čaršijo⁷ prehodim, vsem povem in ti jo ugrabim. Da boš cvilil pred mano: «Ete, Hasanaga, moja puška!» Ni puška za kaurina.

— Milost, Hasanaga. Radi tvoje časti in tvojega junaštva!

— Glej jo, svinjo!... Puško mi daj, tako ti tvojih zadnjih zob!...

— Milost, Hasanaga Štavica. Ne zahtevaj tega... Ali še veš, kolikokrat sem jo sprožil tik tebe za slavo in junaštvo Hasanage? Ne osramoti me, pušti mi jo!...

— Močiči!

— Rajši mi vzemi ženo iz postelje. Ni vredna niti štirih počenih par, ali žena je, Leke Jovičiča žena... Milost, ne osramoti me, ne jemlji mi orožja. Od vsega je to najgrše... tako je, kakor bi ugrabil ženo...

Štavica je pomignil svojim možem; na mah so skočili pokoncu in zgrabili Leko za roke. Nabrekle so mu žile na vratu, kri mu je planila v oči. Dostojanstveno je vstal Hasan, vrgel raz sebe kože in odšel v stransko sobo. Vmil se je z docela novim, težkim toporiščem.

— Vrzite svinjo na tla! — je zagrmel Hasanaga nad družino.

Planili so po Leku in napeli mišice. A napel jih je tudi Leka. Nesli so se po kuli kakor zmaji. Stiskale so ga močne roke, ali Leka je prijel može kakor peresa in jih ponesel v sredo sobe. Tedaj je občupno premeril ravnodušne nasilneže, nadejajoč se, da se vzbudi v njihovih dušah čut viteške zaščite.

— Milost, če je med vami človek, junak in mož. Pustite me... Milost, Hasanaga, ne tepi me z lesom, če si Turek. Bodi mož: tukaj pred možmi, ki nosijo brke in orožje, potoči mojo kri; če hočeš, me ubij pri tej priči, ali s puško. Ne tepi me z lesom. Črnogorec sem po rodu; nikdar še ni nihče udaril Jovičičev z drugim kot s puško, ali z nožem. Rotim te pri tvoji veri, tvoji džamiji⁸ — ubij me, toda naj ne gre po vaseh glas, da so Jovičiča pretepli s toporiščem.

— Ha, svinja! — je zavpil Štavica in naščuval utrujene sluge.

Možje so vrgli Leko na tla; nekateri so mu sedli na glavo, drugi na noge. Že je bil zamahnil Hasan s toporiščem, ali tisti hip mu je šinila nova misel. Ni

ga spustil na Leko. Stopil je na prejšnje mesto in tlesknil z dlanjo ob dlan. Prihittel je Bajro, Hasin suženj in cigan. Brž mu je pomolil toporišče in se oprijel čibuka, rekoč:

— Dal bi Leka očetovo seme, če bi ga tepel Hasan Štavica. Ali ne — nee! Naj ciganova roka izravna vlaško grbo: udrihaj, Bajruša, dokler bom štel, tako ti tvojih zadnjih zob. Ete, dovolj snovi imajo moji goslači: jutri bo vsa Podrima pela pesem, kako je Leko Jovičiča na kuli Hasana Štavice teplo toporišče njegovega suženja Bajruša iz Mamuše. Ha, bre, lopov!

Dvignili so Leko. Ni bil pretepen, ali osramotil ga je Hasan do skrajnosti. Vzravnaval se je in z mrkim pogledom premeril sobo, nato pa se je ritenski umaknil k vratom. Prekrižal je roke in se poklonil samosilniku:

— O, Hasan Štavica! Imaš li zdaj svoje carstvo? Si li zadosti nasladil svojo dušo? Si li osramotil Leko Jovičiča! Sramotno pesem, praviš, bodo peli o njem tvoji goslači? Ali prisegam ti pri Svetih Dečanih⁹, močan je naš Bog: Ne bo legel Leka Jovičič k svoji ženi in ne bo se prekrižal, dokler ne bo spustil na tvoj hrbet enakega toporišča. Trda ti je vera, o Hasan iz Štavice!...

Ko je tedaj moral priti Hasan Štavica v Prizren, da pokaže svojo udanost, se je pojavil odnekod Leka Jovičič, ki ga ni nihče videl od tistega dne, ko ga je bil osramotil Hasan na svoji kuli.

Leko se je izprehajal v svoji zidarski obleki, z lopatico za pasom, z žago čez roko in s stružci na ramenih, od ruskega konzulata do vrha Papaz-Čaršije, kamor so navadno prihajali zidarji in drugi mojstri, da se najmejo za dnino. Leka je bil tih in ves vpognjen kakor bolnik; ni pogledal nikomur v obraz, še bežal je pred znanci Srbi in Turki. V desnici je imel močno toporišče, ki je bilo že dovršeno: če bi vstavil vanj železo, bi lahko sekira zapela.

Komaj je bil stopil iz uličice od ruskega konzulata do Papaz-Čaršije, kar mu pride naproti mogočni Štavica. Hasan je bil pogrnen s kratkim, zlato obrobjenim rdečim plaščem, kakor so ga

⁷ Čaršija = je ulica ali trg, kjer se zbirajo trgovci in kupci, prometna kraj.

⁸ Džamija = mohamedanska cerkev.

⁹ Sveti Dečani = znamenita, starodavna samostanska cerkev v Stari Srbiji, ki so jo zaslužni Srbi kot zadušnico svojih kraljev še posebno čislali.

nosili nekoč turški spahije¹⁰; v roki mu je tičal čibuk. Ponosno, kakor se spodobi za age¹¹, a ne za nasilneže in carske odpadnike, je korakal po ulici. Zdelo se je, da bi hotel bahaško namigniti ljudem: Ne zaupajte preveč. Pride voda in odide — pridejo zopet tudi moji nekdanji dnevi...

Za njim je šlo nekoliko njegovih telesnih stražarjev, vendar so bili vsi brez orožja in v precejšnji razdalji, da ne bi ljudje mislili: boji se njihov gospodar, strah ga je.

Ko je Jovičić opazil Štavico, mu je stopil na pot.

— O, Hasan Štavica! Ali še laziš po zemlji, ko te iščem na nebesih!...

— Leka, bre, — se je zdrznil Štavica in prebledel.

— Da mi ne izgubiš pameti, tako ti tvojeja križi!... Glej, ljudje gledajo.. spametuj se!...

— Ha, more¹² Hasan, more poturčenec!... Leko ti je pri Bogu prisegel, da bodo goslači zapeli tudi o tebi sramotno pesem toporišča. Drži se in vedi, da Vlahinjka še vedno rodi Srbe, da se ne bi poturčenci preveč polakomnili...

Kakor bi trenil, je vrgel Leko žago na tla in zgrabil z obema rokama toporišče. Dva ali tri zamahe — in Štavica se je zvalil na kaldrmo¹³, kakor je dolg in širok. Osupla čaršija je opazovala nenavadni prizor. Stiskal je Jovičić Štavico, mogočnega Hasan-Štavico iz Podrima, stiskal z nogami, dvigal toporišče in hropel nad njim skozi pene in kri:

— Vstani, svinja poturčena!... Vstani, umri, daj, da te ubijem, ali moja ura

je prišla, da osramotim moža, ki se baha v hlačah¹⁴. Vstani, sramota ti je za tisoč let!...

Pribežali so Hasanovi telesni stražarji. Leko je skočil kakor srna k zidu, vrgel proč toporišče in izdrl črnogorski revolver, ki ga je imel skritega v žepu. Nameril ga je proti Hasanovim možem in dejal:

— Če ste junaki, ne boste stopili k meni! Zbrisal sem zgolj svojo sramoto. Vzel sem si svojo pravico, zakaj Jovičić iz Orahovca sem. To prase, ki se valja v gnojnici, ni vredno, da ga brani, kdor se šteje k možem in junakom. Ne bližajte se mi, da vam ne požanjem vratov!...

Nastal je nepopisiven trenutek. Vse se je poklonilo vrlemu človeku. Hasanovi ljudje, ki bi ob slednji drugi priliki planili po razbeljenem železu, so pogledali junaku v oči in — povesili glave kakor okameneli. Leko pa se je jel previdno kakor mačka in zakrvavelo kakor ranjena zver umikati mimo zidu, držeč vsevdilj v roki revolver, pripravljen vsak hip, da ga sproži. In za zidom se je, jadno spusti v Pantelijo, v njene krivoljaste ulice, kakor jih vidiš v Jeruzalemu...

Preložil Ignotus.

¹⁰ Spahija = turški graščak.

¹¹ Aga = gospod, dostojanstvenik.

¹² More = oj (karakterističen vzklik v govoru južnosrbskega ljudstva).

¹³ Kaldrma = zloglasen turški cestni tlak iz neenakega kamnja.

¹⁴ V hlačah = označba za gospoda v Južni Srbiji, kakor pri nas škric.

Izdajalec Azev.*

Nekateri izdajalci so tako rekoč slavni. Klasičen je Efialt, ki je pokazal v Termopilah Perzijcem pot Leonidi za hrbet. V tej družbi je sveti Peter, ki je svojega učitelja zatajil, predno je petelin trikrat zapel. Iškarijot ga je pa celo prodal za trideset srebrnikov. Imamo potem še celo vrsto drugih izdajalcev, renegatov, špionov, izpreobrnjenec, — vse to spada v eno kategorijo. Nekatere žigosa za renegate le strankarska strast. Zadnji helenski vitez Julian je dobil od papeštva priimek Apostata, razne heretike in shizmatike so zatirali z ognjem in mečem in prepir med enim in drugim gre vse do da-

našnjih dni. Priimek izdajstva ali uskoštva je često tudi le »façon de parler« in hoče le očitati napadencu, da je preje bil sam tam, kjer so zdaj njegovi nasprotniki. Brianda in Vivianija so socialisti v parlamentu pred 15 leti hrupno obstruirali kot odpadnika, Deschmann je znan slovenski apostat (»proklete grablje«), Prešernu »Vraz je Slovencev uskok«, cela vrsta nekdanjih radikalov se je pozneje postavljala med voditelji SLS. Nas so l. 1914 zmerjali z veleizdajniki, a nam so veleizdajniki od takrat pa vse do danes oni, ki — no, saj

* Azev, čitaj Azlov.

veste, kdo. Saj jih vsak dan vidimo in gledamo, kakšni patrioti so — danes.

Evo, dve vrsti »izdajnikov«, ki pa sta zelo različni. Eni so zares izdajniki, z občega moralnega vidika. Drugi so le menjali prepričanje ali orientacijo in so izdajniki v političnem smislu. Očitek »izdajstva« torej ni stvarno vedno enak. Izdajstvo stanu, stranke, ideje, izdajstvo Petrovo ali Vrazovo ni žaljiv ali kazniv očitek. Izdajstvo poštenja pa, Judeževu in Efialtovu, je sramotno. (Naša sodišča tega še danes ne ločijo, ker se v nobenem konkretnem slučaju še niso bavila s pojmom stvari, marveč le z obliko izraza; bila so torej površna v judiciranju).

Izdajalec v pravem, moralnem smislu je n. pr. Ricciotti Garibaldi, colonello,

nje somišljenikov in jih za denar izdaja. Takšni tipi se pojavljajo ter so številni v turbulentnih dobah, ko se pripravljajo prevrati, ko vse vre, ko se zbirajo tajne zveze in naklepajo zarote in vrše atentati, ko si sovražno stojita nasproti dva tabora. V dobah, ko gre za zmago nasilja ali svobode. Takrat gre tudi izdajalcem pšenica v klasje.

★

Majhnih izdajalčičev smo sami nekaj videli, tudi pravih. Za skledo leče, za par srebrnikov so bili na uslugo nemštvu, cesarstvu. Garibaldi je že večji. Klasični tip velikega izdajalca pa je svetovno prosluli Azev, izdajalec ruske revolucije.

Carska Rusija ni padla čez noč. Generacije revolucionarjev so podkopavale carizem in z brezprimernim samozatajevanjem žrtvovale svobodo, življenje, osebno ter rodbinsko srečo. Celo stoletje, približno od oktobrske revolucije 1820 dalje, je bilo napojeno z revolucijami, atentati, procesi, vešanjem, pregnanstvom, ječami. V našem stoletju se je ta borba naglo bližala višku. Takrat je stal v ospredju mož, ki se je v neizrečnem samodopadenju smel nazivati za pravega vodjo ruske notranje politike. Ko sta se dva svetova pobijala z istim orožjem, ko so se socialni revolucionarji in carska policija borili s tajnimi organizacijami, je obema načeloval Evno Azev. Skoraj deset let je bil tajni glavar in gospodar revolucijske usode, hkrati pa že od dijaških let vodja ruske policije. Kot vodja udarnikov, najtajnejše in najopasnejše skupine Eserov (S-R, socialnih revolucionarjev), je zasnoval umor ministra Plehve-a in organiziral izvršitev do zadnjih podrobnosti. Nasvetoval in aranžiral je umor velikega kneza Sergeja, — ta atentat je potresel carsko Rusijo do temelja. Zamislil je atentat na petrografskega generalnega gubernatorja Trepova. Odstraniti je dal velikega kneza Vladimira Aleksandroviča. Odbril ali ukazal je celo vrsto manjših atentatov. Bil je zadnja inštanca pri odobrenju atentatov na kijevskega generalnega gubernatorja Kleigelsa, moskovskega generalnega gubernatorja admirala Dubasova, ministra notranjih zadev Dumova, in trikrat je poizkusil odstraniti samega carja s sredstvi revolucijske kemije. To je le manjši del krvavega imenika, na katerem je podpisan Azev kot odgovorni urednik. In

Azev se koplje...

ki je dolgo let »deloval« v Parizu navidez kot hud nasprotnik Mussolinijevega režima, v resnici pa kot doušnik in lovski pes laške policije. Te vrste izdajnik — agent provocateur — izziva zaupa-

vendar je bilo njegovo prvo dejanje — še ko je bil študent tehnike v Karlsruhe — da je denunciral svoje ruske rojake policiji, ne nemški, marveč ruski. Bilo mu je takrat 20 let, in v tem svojem prvem pismu se je ponudil za denar...

Revolucionarji, ki so delovali skupno z Azevom v tajnih družbah, so ga opisali. Bil je več kot srednje velik, širokopleč, skoraj trebušast, zdrav možak. Na mastnem vratu mu je tičala krepka okrogla glava, s precej aziatskim obrazom, debelimi kostmi v licu, z nekoliko tatarskimi očmi. Nabrekle ustnice so dajale licu surov izraz. V brutalnem mesarskem obrazu ni sledu običajnega mučeništva, abstraktnosti in zamišljenega fanatizma drugih revolucionarnih voditeljev. Baš ta skoraj animalična energija je utemeljila prevlado Azeva v krogih socialnih revolucionarjev. Vedno je molčal, brez besede je poslušal ali preslišal neskončne teoretične razprave. Menda se je tekom svojega prislušniškega posla sam okužil s prevratnimi idejami. Policijo je izdajal sodrugom in sodruge policiji. Iz pisem, ki jih je pisal neki svoji ljubici, odseva prezir nasproti čustvenim otroško-vernim sodrugom. Izprva je izdajal za denar, potem morda iz prezira, nazadnje pa, ko je deloval na obe strani hkrati in uprav pretirano predrzno, je agiral morda v nekakšni maniji, v voditeljski domišljavosti, ko se je čutil gospodarja nad življenjem inteligence in velikih knezov. Pri atentatih je obenem pokazal železne živce, negibno hladno kri, trdno vztrajanje na dogovorjenih načrtih. Gib njegove glave je bil smrtna obsodba nad velikimi knezi, ministri in generali ali nad stotinami mladih študentov. Živel je v Moskvi, Petrogradu ali v inozemstvu, v Curihu, San Sebastianu. Oženjen je bil s čisto in hrabro revolucionarko, Doro Brillant, ki mu je povila dvoje dece in ki je verjela vanj kakor v izveličarja, vse do popolnega dokaza strašne njegove krivde. Azevljev visoki cilj je zahteval, da živi mož v ugodnih zunanjih razmerah, — v primeri s spartanskim životarenjem zarotnikov. Potrebno je bilo, da občuje z onim »visokim svetom«, nad katerim je izrekal smrtne obsodbe. Zato je bilo vsem prav, da je stalno občeval v »Akvariju«, petrograjskem ponočnem lokalu, kamor so zahajale najbolj elegantne cipe, naj-

višji oficirji, tajni agenti policije in najbolj odločni revolucionarji. Na veselje zarotnikov je »naš Azev« tu posedal z generalom Gerasimovim, svojim šefom! — V tem lokalu se je spoznal tudi s svojo poznejšo ljubico, gospo N., pevko iz varieteja, — ki ga je kasneje spremljala v Nemčijo.

Tudi socialni revolucionarji so imeli svojo tajno strankino policijo, ki ji je načeloval Vladimir Burcev. Imela je sedež v Parizu. Burcev je bil v stikih z vsemi kraji v domovini, vse do Vladivostoka. Njegov arhiv vsebuje marsikak pretresljiv roman sodruga, ki je oslabil in se udal policiji, ali pa, ki je postal plen prevelike vneme ali neprevidnosti. Burcev je bil poln sumov nasproti vsakomur brez izjeme. On je prvi spoznal in obdolžil polboga Azeva izdajstva: »Ti si doušnik policije!« On je dosegel, da je stranka l. 1909 uvedla svoje »sodno« postopanje zoper Azeva. Burcev je predložil seznam 7 mladih sodrugov, katere je Azev izdal policiji z isto hladnokrvnostjo, kakor je spravljal carske ministre v smrt. (Njihovo zgodbo je strašno opisal Leonid Andrejev v »Povesti o sedmih obešencih«, gl. slov. prevod v Tiskovni zadrugi.) Stranka je obtožbo izprva zavračala, vendar so bile navedbe Burceva tako določne, da je načelstvo moralo imenovati preiskovalno komisijo. Načeloval ji je prosluli Boris Savinkov. (Član te komisije je bil tudi Jan Berdo, ki je bil tudi obenem zaupnik policije! Končal se je sum.) Ko je ta komisija ob 10. zvečer nepričakovano stopila pred Azeva na njegovem domu in ga naravnost obdolžila, je onemel, — pa se je zopet znašel, se izgovoril, da so sum izrekli osebnih sovražniki, prožil je za nekaj dni odloga, da točno sestavi svojo obrambo. Dobil je odlog do drugega dne opoldne. Po odhodu komisije je natlačil kovčeg in zbežal z brzim vlakom naravnost v Köln, — 6. januarja 1909; — in je izginil. Govorilo se je, da je v Braziliji, Avstraliji. Generału Gerasimovu je pisal na begu še iz Berlina, da so ga »lopovi« — njegovi sodrugi — prepoznali, in najbrže je od njega dobil razne potvorjene potne liste. Sedaj je ugotovljeno, da je leta 1910 živel v Berlinu, na Dumaju in v Dessau kot trgovec Lipčenko. Svoji ženi je dopisoval, ker ni mogla verjeti, da je njen mož lopov. V zadnjem pismu ji je sporočil, da ga krivo sodijo, da so

bo vrnil, se postavil pred revolucijsko sodišče, prinesel dokazov. Odgovora ni več dobil; žena je med tem izpregledala pod težo dokazov Burceva.

Sodili so ga in contumaciam; revolucijski senat so tvorili Peter Krapotkin, Herman Labatin in Vera Fignerova. Glavno dokazilo, general Lopuhin, pošteni, ki je Burcevu priznal, da je bil Azev v službi carske policije. Povedal je, na katerih delih je bil udeležen. Lopuhin ni hotel sodelovati pri tej umazanosti, in z vednostjo in odobravanjem Stolypina je dal revolucionarjem podatke. Tudi Savinkovu in Černovu.

Po razkrinkanju je Azev potoval po Italiji, Grčiji, Švedski, Egiptu. Z njim gospa N. Imel je dovolj sredstev; imel je tudi dokumente in se je neprenehoma pretvarjal. Spremljevalka ni več vedela, kako se piše. 1910—1913 je s pasom ruske policije živel v Berlinu kot Aleksander Neumaier in je postal borzijanec; njegova borzna izkaznica je imela številko 765. Delal je dobre kupčije, hazardiral, a živel brez politike. L. 1913 se je v Parizu pokazal svoji nekdanji ženi Dori, ki pa ga je hotela ustreliti. Azev je brž pobegnil iz Pariza. Na začetku leta 1914 je izgubil velik del premoženja, z ostankom pa je pričel trgovino s — korseti. V nekem pismu je priporočal gospej N., naj si oskrbi mnogo korsetov, češ vojna bo dolga in Nemci bodo postale vitke!

L. 1915 ga je berlinska policija aretirala. Zakaj, ni znano. Njegovi akti so zgoreli leta 1918 pri požaru v berlinskem policijskem predsedstvu skupno z drugimi. Iz korespondence z njegovim braniteljem se vidi, da ga je policija smatrala za anarhista in atentatorja. V zaporu je ostal Azev poltretje leto, nakar je obolel. Po izpustitvi je podlegel pol leta pozneje ledvični bolezni, 24. aprila 1917. Njegov grob je v Wilmersdorfu (Berlin), in — ženske grob neprestano, še dandanes, kitijo s svežim cvetjem! Katere ženske, se ne ve, znano je le, da jih je več, ki se ga spominjajo še deset let po smrti. Kajti Azev je bil, kakor mnogi »slavni in veliki« možje, velik tudi in puncto puncti, in njegova vita sexualis ni bila nič manj burna kakor ostala. Pojav, ki je zlasti razumljiv zdravniku in kriminologu.

★

Zanimiva je še paralela. Evo naše slike iz leta 1915, ko je Azev, pod imenom Neumaier, živel v neki nemški vasi ob Severnem morju in si dal rasti brado, da ga ne spoznajo. Ali ni ko kraicar krajcarju sličen Stepanu Radiću, kakor se je le-ta lani kopal v Baški? Nočemo razpredati nikakih primerjav; vsekakor pa je ta sličnost začudo presenetljiva.

Kompostela, prizorišče nove slovenske opere.

S sliko na naslovni strani: bazilika sv. Jakoba v Komposteli.

V nedeljo, dne 13. marca se je vpriporila v Ljubljani nova slovenska opera «Tajda», delo znanega skladatelja p. Hugolina Sattnerja. Libreto, ki ga je spisal pisatelj Ivan Pregelj, ima naslov «Komposteljski romarji». Dejavnje se deloma odigrava v znameniti Komposteli na Španskem. Med Slovenci je ta kraj domala neznan, prava «španska vas». V temnem srednjem veku pa je bila Kompostela češče na slovenskih ustih. Kakor v Rim in v druga sveta mesta, je zašel tudi tja marsikateri romar iz naših krajev. Pot je bila sila dolga in naporna, ali vera, ki je v nemala srca takratnih ljudi, je vse premagala. V Komposteli je pokopan sv. Jakob, čudodelni svetnik, ki je bolj kot drugi lajšal življenjsko gorje in ce-

lil duševne rane. Zato so romali v Kompostelo posebno težki grešniki. To je tudi glavni motiv Sattnerjeve opere.

Jos. Lavtižar pripoveduje: «Kdor je romal v nekdanjih časih v Kompostelo, se je pripravil za to potovanje kakor za pot v večnost. Pred odhodom je povabil prijatelje na svoj dom. Najprej so šli v procesiji v cerkev, kjer se je opravila za romarje slovesna zadušnica z vigilijo, t. j. črna maša z biljami. Iz cerkve so se vrnili v romarjevo hišo k zajtrku in tu se je vršilo slovo. Slovo je bilo toliko bolj ginljivo, ker se je oglašal tačas mrliški zvonček iz stolpa. Romar je vzel najpotrebnejše stvari s seboj ter oprtil čez ramo izvotljeno tikvico za pijačo. Potem je segel po krepki palici in odšel v daljni svet. Vsi

Pogled na Santiago de Compostela.

so imeli solzne oči, ker je bilo negotovo, ali se še kdaj vidijo v življenju. Koliko nevarnosti na potovanju! Treba je bilo prekoračiti visoke prelaze Pirenej. Pot je peljala skozi divje baskijske pokrajine in se vzpenjala čez zameteno kantabriško gorovje. Tu samotni gozdi, ondi deroče reke; tu hribi, ondi doline, ki jih ni bilo ne konca ne kraja.»

Zanimiva kulturno zgodovinska slika.

O nji pripoveduje tudi stara pesem:

Truden romar marsikak
Sèm zastavil je korak:
Počastit apostola
Jakoba Velikega.

Kompostela se imenuje v španščini Santiago de Compostela (Sv. Jakob v Komposteli). Leži v provinci Coruna, ki se je imenovala nekoč Galicija, na podnožju Monte Pedrosa. Šteje okrog 25.000 prebivalcev in se ponaša z univerzo, ki je bila osnovana l. 1526. Ime Compostela so si razlagali od «campus stela», vendar pa je verjetnejše, da je skrajšana oblika «San Jacome Apostol».

Santiago de Compostela je tipično špansko mesto: divne palače te spominjajo na slehernem koraku preteklosti, v vsaki ulici imaš kako cerkev. Zakaj mesto, ki je manjše od Maribora, šteje skoraj 50 cerkva z 288 oltarji, 114 zvonov in 36 verskimi bratovščinami.

Španija je izrazito katoliška dežela; mimo svetništva in askeze (sv. Terezi-

ja, sv. Ignacij Loyola itd.) je cvela in cvete še dandanašnji politična reakcija, ki zatira vsak svobodnejši duševni razmah in podreja literarno in znanstveno življenje samostanu in cerkvi. Španija je dežela, ki je dala Evropi jezuitstvo, ki ne more odtehtati pred zgodovino svojih dobrih del z ogromno množino slabih, nevrednih krščanskega duha, kakor so na pr. inkvizicijska preganjanja in fanatična strahovlada v latinski Ameriki za časa španskih kolonij. Jezuitski duh se je mogel docela izživetiti zgolj v tej vroči deželi, čije prebivalstvo ima v sebi veliko maurske krvi. Katolicizem je po osvobojenju Špancev izpod maurske oblasti (l. 1492) skoraj uničil arabsko kulturo, ki je dosegla v Španiji tak višek, da se — v nekaterih smereh — španski narod ni nikdar dvignil na podobno višino. Španija je imela v 17. stoletju svetoven položaj, sličen sedanjemu položaju Velike Britanije. Španci pa so pokazali, da niso narod, ki bi mogel biti trajen nositelj napredka. Njih država je kmalu izgubila svetovni položaj; po stoletju vzrasta in razmaha so nastopila stoletja žalostnega propadanja. Državo so vladali degenerirani kralji, ki so zapisi v zgodovini kot kruteži in samosilniki. Tudi sodobna Španija živi v znamenju propadanja, kulturne in politične reakcije. Narod, ki je dal svetu nesmrten Cervantesov roman: «Don

Quijote», spise Calderona in slike Velazqueza, Goye in drugih, narod, čigar domovina je ena najpestrejših in najbolj romantičnih dežel v Evropi, bi zaslužil boljšo usodo. Vendar pa — ali ni narodova usoda sad naroda samega, ki je vedno tak, kakršno je drevo?!

Santiago de Compostela, ki bo s Sattnerjevo opero zopet popularen med slovenskim ljudstvom, je tedaj starodaven španski kraj, čigar 50 cerkva, zlasti pa katedrala, sprejema leto za letom tisoče romarjev in turistov z vseh koncev sveta. Katedralo, ki ima pomembno vlogo tudi v novi slovenski operi, so zgradili v letih 1078—1211. Slovenski popotnik Lavtizar jo opisuje tako-le: «Dva visoka, bogato okrašena kamenita zvonika stražita glavni vhod. Za njima se vzpenjata kvišku še dva druga stolpa, nad sredo bazilike pa kraljuje veličastna kupola. Stolpi so ozaljšani z galerijami. Prav tako so

vnanje stene okrašene s kipi svetnikov in z raznim nakitjem: vse iz kamena. Ker ima cerkev vzvišeno lego, pelje mnogo stopnic proti velikim vratom...»

Arhitektura te bazilike je čudovito bogotna. Dasi je zgrajena v gotskem slogu, spominja po svojih številnih in divnih ornamentih, ki očitujejo vpliv arabske umetnosti, na poznejši barok, tako da bi lahko imenovali to gotiko baročno. Bazilika sv. Jakoba v Composteli je eden najlepših cvetov španskega stavbarstva in velik dokument o višini španske kulture za njene «zlate dobe».

Slike, ki jih prinašamo o Santiagu de Compostela, naj pokažejo čitatelju vsaj senco lepote, ki so jo nakopičila stoletja v tem romarskem mestu, ki ga boš spoznal iz Sattnerjeve «Tajde».

Značaj.

Ko je bila l. 1798. vojna s Francijo skoraj že na pragu, je pisal prezident Adams Juriju Washingtonu, ki je živel takrat kot navaden državljan v svojem zatišju v Mount Vernonu: «Moramo imeti Vaše ime in nam dovolite, da se ga v proglasu poslužimo, ker bo to učinkovitejše, nego cela armada.»

Wellington je pravil, da je Napoleona prisotnost v francoski vojski zaleгла toliko kot štirideset tisoč vojakov. A Richter trdi o Lutherju, da je ena njegova beseda v kakem sporu izdala toliko kot celodnevno besedovanje drugih.

Pravijo, da je imel sv. Bernad tak neizmeren vpliv na moške, da so pred njim matere skrivale sinove, žene može in prijatelji svoje sodruge, ker bi jih bil sicer svetnik pregovoril, da bi vstopili v samostan.

Doktor Johnson je pravil o Burkeju, da je bilo dovolj, če si med ploho stopil ž njim vred pod kako streho in že si spoznal, da je nenavaden človek.

John Brown je dejal: «Eden dober, močan in zdrav mož odtehta sto, ne, tisoč brez značajnih mož, kadar gre za izgradnjo države.»

Vsi zaupamo značajnim možem. Kakka magična moč je odkrita v slavnem imenu. Jefferson je nekoč pisal Washingtonu: «V Vas se osredotočuje zaupanje celega naroda.» Ni ga bilo prestola v Evropi, ki bi se lahko postavil ob bok značaju Washingtona; v primeri ž njim so smešni Rotschildovi milijon-

Nagnjeni stebri v katedrali (glej oboke v ozadju, ki stoje navpično).

ni. Kaj so dejanja hrabrih junakov, če jih postavimo tik imen Lincoln, Grant ali Garfield, imen slavnih ameriških državnikov?!

«Moja pot k oblasti mora voditi skozi značajnost,» je pisal Canning l. 1801. «Nočem po drugi poti in sem trdno prepričan, da je ta pot — čeprav ni najkrajša — izmed vseh najbolj trdna.

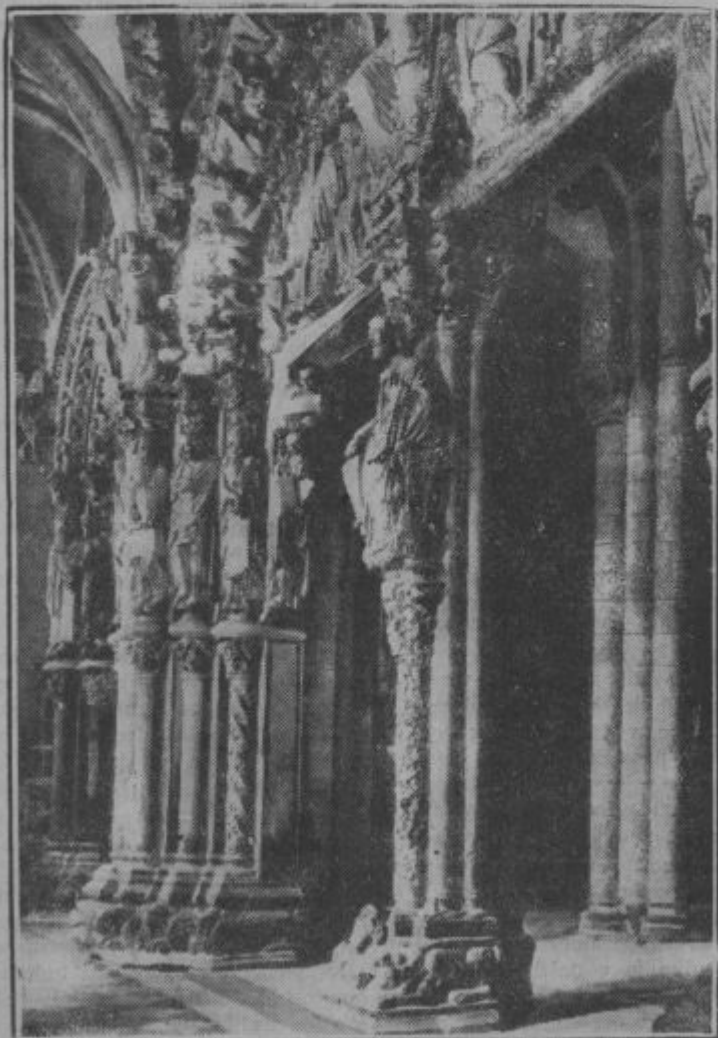
Oblast je velik cilj naše častihlepnosti, vendar pa si samo s plemenitim značajem pridobimo dovolj moči, da obvladamo dežele in ljudi.

Za časa državljanske vojne na Francoskem je filozof Montaigne edini pustil odprta vrata svojega gradu. Ni se

mu nič zgodilo; njegov značaj je bil močnejši od kraljevskih straž.

Zgodovina in življenjepisi nam pripovedujejo vse polno občudovanja vrednih primerov osvobojenja iz zagat, ječe in podobno z močjo značaja. Berite življenjepise Williama Penna, Rogerja Williama, Xaviera, Livingstona, Napoleona in drugih, ki so bili zaprti zaradi svojega prepričanja. Kaj jih je obvarovalo in rešilo? Samo značajnost!

V Napoleonovi vojski, ki je l. 1812. bežala iz Moskve med strašnimi meteži krute ruske zime, je bil tudi neki nemški princ, ki je postal zavoljo svojega prikupljivega značaja ljubljenec voja-

Stebrovje v cerkvi sv. Jakoba v Komposteli.

kov. Neko noč, ko je strašno pritisnil sneg, so ležali križ kračem v razvalinah porušenega hleva. Bili so utrujeni, sestradani in prezebli. Zjutraj se je vzbudil princ, spočit in ogret; malce je poslušal žvižganje sneženega vetra, nato pa je pogledal okrog sebe po svojih

vojakih, jih klical, a zaman; iskal je dalje in na veliko grozo opazil, da so vsi zmrznili pod debelo plastjo nanovo zapadlega snega. Princa so vojaki pokrili s svojimi plašči, da bi ga rešili, svojo ljubezen pa so plačali z lastnim življenjem!

PRIRODA IN TEHNIKA

Po novem potresu na Japonskem.

Zdi se, da nobena prirodna katastrofa ne zadene ljudi tako živo, kakor jih prime vest o potresu. Najsi je potres na daljnem ocean-skem otoku ali v središču civilizacije, povsod vzbudi zanimanje omikanega človeštva. Ta skoraj instinktivna solidarnost z žrtvami potresa korenini nemara v globoki veri, da so tla pod nami stalna in trdna. Katastrofe na morju ali v zraku se nam zde do neke mere umljive. Ozračje je že samo na sebi nemirno in tudi voda je živelj, ki nima nič »trdnega« in zanesljivega. Ali zemlja... Potresi, ki nenadoma stresejo »trdna« zemeljska tla, osupnejo zaupljivega zemljana in ga spravijo v obup. Tudi pod zemljo rujejo sile, ki jih ne poznamo in ki so jim človeški domovi in njih prebivalci zgolj igračke. Človek se težko vživi v misel, da fizikalne sile, ki so zgradile našo zemljo, ki jo vzdržujejo in počasi tudi rušijo, neprestano delujejo, ne meneč se za človeka in človeštvo, ki je prav tako kot vse drugo njihov produkt. Človekova sreča je, da je to delovanje počasno, zakaj v vesoljstvu so tisočletja le kratke minute. Teh par tisočletij, kar beležijo ljudje svojo zgodovino, je neznamen, brezpomemben čas v razvoju našega planeta in vendar — kolikokrat so že dokazale podzemeljske sile, da obstoje in delujejo po svojih večnih zakonih in vzročnih večnih zvezah. Potresi so tedaj docela navaden pojav, ki je v tesni zvezi z zgodovino zemlje. Toda nam ljudem je ta pojav — iz razlogov, ki jih vsi razumemo — eden najstrašnejših v vsem prirodnem dogajanju okoli nas.

Pred tedni je vzbudil pozornost po svetu potres v naši Hercegovini. Zdaj poročajo o velikem potresu v južnem delu Japonske. Nedavno je bilo prizadeto ameriško ozemlje itd. Potresna kronika je v naših dneh posebno bogata zbog tega, ker se za vsak potres takoj izve. V resnici ni bilo nikdar manj potresov; v davnih geoloških dobah pa je bilo neprimerno slabše. Danes se zdi,

da je Japonska na posebno nevarnih tleh. Vsem je v spominu potresna katastrofa leta 1923, ki je zahtevala ogromno žrtev. Ondi se ponavljajo potresni sunki skoraj leto za leto. Je-li nemara ta dežela obsojena k poginu? Domišljiji so odprta široka pota, dokler ne poznamo delovanja podzemeljskih sil tako natančno, da bi lahko v naprej poznali učinke »počasnih« procesov, ki se razpletajo globoko pod nami in izmerili njihov obseg ter uganili končne rezultate.

V 8. številki »Življenja in sveta« je našel čitatelj razlago hercegovinskega potresa. O japonskem potresu in o potresih v Ameriki nas poučuje Arthur Selwyn Brown. Po njegovih izsledkih imamo na našem planetu neke črte, na katerih se zelo pogosto opaža tresenje zemlje. Ena izmed teh gre navprek čez ameriško kopno od Južne Kalifornije na obalo Atlantskega oceana in čez dolino reke Mississippi.

Graditelji v krajih, koder so potresni sunki pogostejši, navadno vpoštevajo možnost potresa. To nas tolažilno prepričuje, da se lahko človek tudi nasproti potresu zavaruje, čeprav le do neke mere. Japonski potresi, ki so vsi dokaj močni, so pokazali, da primerno zgrajene hiše niso bile poškodovane. Ali si lahko zamislimo strahote potresa v New Yorku, ki preveč zaupa trdnosti tal pod sabo? Zadnji potres v Santa Barbara je vzbudil tudi med newyorškimi graditelji in lastniki nebotičnikov strah pred potresom. Kol praktična posledica tega strahu se je zavarovalna znatno povišala.

Ponavljajoči se potresi na Japonskem in v nekaterih delih Amerike so vzbudili raziskovalce zemlje, da so dognali, katere zemeljske točke ogroža potresna nevarnost. Danes je potresna karta že dokaj točno zarisana in na podlagi dognanega gradiva lahko sklepamo, da ne gre pri potresih za gole »slučaje«, temveč da vlada tudi notranja zakonitost. Velika potresna linija teče od Alaske čez Kalifornijo, Mehiko, Južno Ameriko, okolico Južnega tečaja, Novo Zelandijo, Tasmanijo, vzhodno obalo Avstralije in čez Ja-

ponsko, odtod pa nazaj na sever. Druga črta teče okrog Sredozemskega morja, čez Perzijo in odtod na sever k severnemu tečaju. Dognane so še druge, krajše črte, n. pr. v Kanadi. Obstoji zveza med potresi in največjimi morskimi globočinami. Ondi, kjer sta Atlantski in Tihi ocean najgloblja, so hkrati potresna središča, ki dosežajo tudi obale. Če se kje dvignejo gore, se naredijo v oceanih globoka dna. To kaže, da je vsa zemeljska površina v notranji zvezi.

O vzrokih potresov imamo še vedno več teorij. Dokaj razširjena je v znanstvenih krogih domneva, da povzročajo potrese električne motnje, ki nastanejo v zemeljski notranjosti. Te motnje se občutijo v podobi močnih sunkov vsakih 10 ali 12 let in jih spremlja tudi zaznatna klimatična izprememba v prizadetih krajih. Poletje l. 1925, ko je bil potres v Santa Barbara in drugod, je bilo v prizadetih krajih pred in po potresu zelo vlažno, z visokim zračnim pritiskom, prav pogostimi nevihtami in drugimi atmosferičnimi motnjami.

Druga teorija vidi zvezo med potresi in solnčnimi pegami, ki baje vplivajo na zemljo.

Navadne zabeležke potresnih opazovalnic ne zadostujejo, da bi se dalo v naprej določiti, kje in kdaj bo potres. Brown misli, da bi bilo treba upeljati posebne opazovalnice za zračno in zemeljsko elektriko, ki bi delovale skupno z navadnimi potresnimi opazovalnicami in zvezdoznanskimi observatoriji. Tako bi se nemara dal potres napovedati nekoliko časa pred katastrofo.

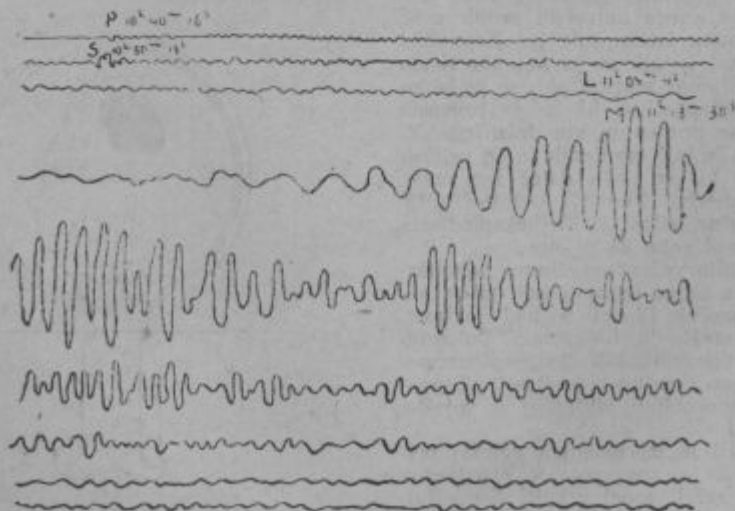
Potres na Japonskem in ljubljanski seizmograf.

Zavod za meteorologijo in geodinamiko v Ljubljani nam je poslal sledeče poročilo: V ponedeljek, dne 7. marca je seizmograf

v zavodu za geodinamiko v Ljubljani zabeležil močan potres v razdalji 8840 km. Potek tega tresenja v Ljubljani nam predočuje spodnja slika.

Slika predstavlja kopijo izvirnega seizmograma. Razložimo si jo tako-le: Pri P je potek potresa. To so tako zvane »undae primae«, predhodni valovi, ki se širijo pod zemeljsko površino po poti P. Spodnja slička pojasnjuje širjenje različnih valov nekega potresa. Pri S je aparat začel beležiti tako zvane »undae secundae«, to so tudi samo še predhodni valovi, ki se širijo po isti poti kakor »primaec«. Na slički so označeni z vijugasto črto. Brzina primarnih valov je večja kot sekundarnih; pri prvih znaša 8 kmpec, pri drugih 5 kmpec. Zato so se primaec prej zabeležile nego secundae, čeprav sta nastali obe vrsti ob istem času. Razlikujejo se tudi po značaju širjenja. Prve so longitudinalne, druge transversalne. Pri L je pričel uvod glavne faze, to so »undae maximaec«, katastrofalen del potresa. Ti poslednji valovi se širijo po površini z brzino 3.5 kmpec in porušijo vse, kar jim je na potu, seveda le tedaj, če je njihova energija dovolj jaka in le v omejenem prostoru okoli centra potresa.

V našem slučaju so bili katastrofalni. Maksimalna amplituda gibanja tla v Ljubljani je znašala 1180 mikronov. Če bi hoteli izračunati pravo amplitudo, bi morali imeti aparat, ki beleži vertikalne sunke, naš sistem aparata pa beleži samo horizontalno pomikanje. Po glavni fazi se zemlja umiri in aparat prične beležiti zopet ravno linijo. Na podlagi časovne difference med pričetkoma primarnih in sekundarnih valov se da izračunati daljina potresa. V našem primeru znaša 10 minut, 2 sekundi, kar se ujema z daljavo 8840 km. Da se izračunati tudi smer potresa, vendar je tudi tu potrebna vertikalna komponenta in aparati morajo biti občutljivejši od ljubljanskega. Najpopolnejši aparati so danes ruskega tipa, ki jih je izumil

Rus Galicin. Kot drugovrstni aparati se štejejo nemški, izum profesorja Wiecherta. Takega ima naš zavod. Vsi drugi sistemi (japonski, angleški ali italijanski) so zastareli in imajo le še zgodovinsko vrednost.

Zeppelin.

Dne 8. marca je pretelo 10 let, kar je umrl sredi vojne, vihra nemški grof Zeppelin. Ko je umiral ta skoraj 80-letni stavec, so krožili nad francoskimi in angleškimi mesti pošastni ptiči, zrakoplovi Zeppelinovega tipa in metali bombe na civilno prebivalstvo, ki je bežalo od strahu v kleti. Stari grof Zeppelin pa je imel celo na smrtni postelji veselje s svojim izumom, zakaj bil je nadut pangerman, upokojeni general pruske vojske. Usoda mu je bila naklonjena: če bi bil umrl koncem prihodnjega leta, bi bil doživel polom nemškega cesarstva.

Ali politična stran nas ne zanima.

L. 1838. rojeni grof Ferdinand Zeppelin se je že za mladih let veliko bavil s problemi zrakoplovstva. L. 1873. je prvič načrtoval, kaka naj bi bila zračna ladja. L. 1892 je začel na podlagi neprestanega proučevanja izdelovati modele, ki so bili izprva sprejeti dokaj nezaupljivo. L. 1900 je izdelal prvo zračno ladjo, ki se je obnesla. Zrakoplov je bil zgrajen po istih načelih kakor balon, vendar pa je bila konstrukcija znatno večja in popolnejša. Prvi »Zeppelin« je prevozil 6 km 400 metrov visoko v 17 minutah. Medtem ko so baloni spominjali bolj na igračke kakor na prometna občila (rabili so se večinoma v znanstvene svrhe in so bili v praktične namene jako neprikladni), je spominjal »Zeppelin« na ladjo, ki je plavala v zračnem morju kakor parnik na vodi.

Izum je bil pomemben; treba je priznati, da so ga Nemci razumeli in podprli. L. 1907 je bil »Zeppelin« že tako izpopolnjen, da je plaval 8 do 12 ur. Ko je l. 1908 praznoval grof Zeppelin 70-letnico življenja, so ga slavili Nemci kot enega največjih svojih mož. Ali že v avgustu istega leta je »Zeppelin« zgorel. V nekaj tednih se je nabralo širom Nemčije 6 milijonov mark. Tako se je lahko zgradil nov »Zeppelin«, ki ga je prevzela pruska vojaška uprava in mu dala ime »Z. I.« Do l. 1913 je bilo zgrajenih že 18 velikih zračnih ladij, ki so plule daleč čez meje, celo na Spitzberge. Dne 17. oktobra 1913. je vojaška zračna ladja »L. II.« eksplodirala in pokopala pod sabo 28 pilotov.

V vojni je bilo več »Zeppelinov« pokončanih, vendar pa so se izkazali kot dober napadalni pripomoček. Plavali so nad Parizom, Varšavo, Bukarešto in Londonom. Pokazalo se je, da je bilo tolikanj slavljen »zeppelinstvo« le izraz nemške bojevitosti. »Zeppelin« so se uporabljali izključno v vojaške svrhe.

Sele po vojni je izpremenjen položaj prisilil »Zeppelina« na nova pota. V Friedrichshafenu so se začeli zopet graditi Zeppelini. Vsem je v spominu, koliko zanimanje je

vzbudila pot dr. Eckenerja z Zeppelinovo zračno ladjo preko Atlantskega oceana v Ameriko. Pokazalo se je, da je ta zračni velikan sposoben tudi za dolge vožnje.

Z zračno ladjo »Z. III.« se bo v doglednih dneh opravljal reden promet med Seville in Buenos Airesom. Stara Španija in njene nekdanje naselbine v latinski Ameriki bodo imele najkrajšo zvezo v »Zeppelinih«. Pot z ladjo po oceanu traja 28 dni, pot z zračno ladjo pa komaj 3 dni.

V tem je velik, svetoven pomen »Zeppelinov«. Namesto da bi razmislivali, kaka je tehnična stran zrakoplova in ga primerjali z letalom, se za sedaj omejimo na zunanost zračnih ladij, ki je takca, da vzbuja naše občudovanje.

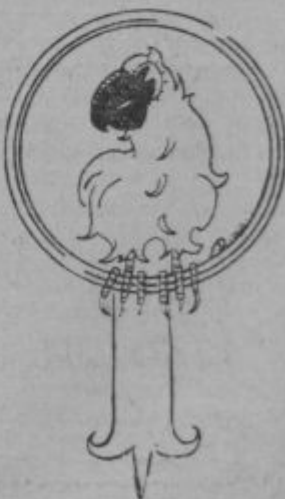
V Friedrichshafenu se gradi zeppelinski zrakoplov »L. Z. 127«, ki bo imel prostorninski obseg 105.000 kubičnih metrov. V septembru letošnjega leta bo ta zračni velikan pripravljen za polet. Dolg bo 235 m in ga bo gnalo 6 Maybachovih motorjev. Potnikom bo na razpolago salon in 24 spalnih kabin z eno posteljo.

Pred sabo imamo pravo pravcato ladjo, s to razliko, da plove po zraku in ima zaradi tega docela drugačno konstrukcijo.

Ali v Friedrichshafenu se izdelujejo še večji ptiči. »L. Z. 128« bo meril 120.000 kubičnih metrov, »L. Z. 129« pa celo 150.

Zračna ladja bo prevzajala pošto med Seville in Buenos Airesom, pozneje pa tudi potnike (40 oseb). Vožnja bo stala toliko kot prvi razred na luksuznem parniku.

To so sadovi grofa Zeppelina, ki je umrl pred 10 leti zasovražen v zunanjem svetu in ljubljen v domovini. Ali čas je šel svoja pota. Danes zopet brne v Friedrichshafenu žage, pojo kladiva svojo vstvarjajočo pesem, vrte se velike transmisije — in pod vodstvom graditeljev zračnih ladij nastajajo novi »Zeppelin«. Ne več v službi nadutega nemškega militarizma, temveč kot vez med narodi in kontinenti. V toliko nas lahko zanima ime Zeppelin.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

8

Pour les locomotives²³ à marche ordinaire,²⁵ une moyenne²⁶ de 45 kilomètres à l'heure.¹⁹

Nous avons fait²⁷ mieux²⁸ depuis!²⁹

(Le Matin, 28. 11. 1926.)

24 (lɔkɔmɔtiv)	lokomotive
25 (a-maʁʃ-ɔrdinɛʁ)	s tekom navadnim, pri navadni hitrosti
26 (ün-mwajɛn)	poprečnost
27 (nuzavɔ-fɛ)	mi smo napravili
faire (fɛʁ)	napravit, narediti
28 (mjø)	bolje
29 (dɔpɔi)	od; od tedaj

13.

L'Angleterre¹ met² en service³ une locomotive⁴ qui⁵ atteint⁶ 155 kilomètres à l'heure.⁷

Londres,⁸ 17 octobre. — Une nouvelle⁹ locomotive, la plus puissante¹⁰ d'Angleterre,¹¹ vient d'être mise¹² en service.³

Cette¹³ locomotive a été construite¹⁴ pour la traction¹⁵ d'un train¹⁶ de 500 tonne s¹⁷ à la vitesse¹⁸ moyenne¹⁹ de 55 milles²⁰ à l'heure.

Les trains²³ les plus lourds²⁴ de la compagnie²⁵ qui⁵ vient de mettre²⁶ cette¹³ formidable²⁷ machine²⁸ en usage²⁹ ne dépassaient pas³⁰ 425 à³¹ 450 tonnes.¹⁷

Le poids³² de la locomotive⁴ et du tender³³ est³⁴ de 140 tonnes.¹⁷

Au cours³⁵ de son premier voyage,³⁶ la locomotive a atteint³⁷ la vitesse de 83 milles à l'heure (environ³⁸ 155 km.), avec³⁹ une charge⁴⁰ de 420 tonnes.

(Le Quotidien, 18. 10. 1926.)

1 (ãglɛtɛʁ)	Anglija
2 (mɛ)	stavlja
mettre (mɛʁ)	postaviti, spraviti
3 (t-ɛ sɛrvis)	v službo
4 (ün lɔkɔmɔtiv)	lokomotiva
5 (ki)	ki, katera
6 (atʃ)	doseže
atteindre (atʃdr)	doseči
7 (alɛʁ)	na uro
8 (lɔdr)	London [glavno mesto Anglije]
9 (nuvɛl)	nova
10 (lɛ-plü-püisãt)	na, bolj mogočna
11 (dãglɛtɛʁ) = de	Angleterre [od] Anglije, angleški, a, -j

12 (vjʃ-dɛʁ-miz)	prihaja [od] biti postavljena, je ravnokar bi a postavljena
venir (vnir)	priiti, prihajati
mettre (mɛʁ)	postaviti, spraviti
13 (sɛt)	ta
14 (a-ete-kɔʃtrüit)	je bila zgrajena
construire (kɔʃtrüir)	zgraditi
15 (la-traksjɔ)	vlečenje
16 (dɔ-tʁɔʃ) [od enega]	vlačka
17 (tɔn)	ton, (1 tona = 1000 kg)
18 (ala-vits)	z hitrostjo
19 (mwajɛn)	povprečno
20 (mil)	milj (angleška mil, a = 1809 m)
23 (lɛ-tʁɔʃ)	vlači
24 (lɛ-plü-lur)	najbolj težki, najtežji
25 (dla-kɔpanʃi)	[od] družbe
26 (vjʃ-dmɛʁ)	prihaja staviti = je ravnokar postavila
27 (fɔrmidabl)	strašovit, ogromen
28 (maʃin)	mašina, stroj
29 (ã-nüzaʒ)	v uporabo
30 (nɔ dɛpasɛpa)	niso prekoračili
dépasser (dɛpasɛ)	prekor čiti
31 (a)	do
32 (lɔ pwa)	teža
33 (dii tãdr)	[od] tenderja
34 (ɛ)	je
être (ɛt)	biti
35 (okur)	v teku
36 (dãʂɔ-prãmje-vwajaʒ)	[od] svojega prvega potovanja
37 (a-atʃ)	je dosegla
atteindre (atʃdr)	doseči
38 (ãvüiɔ)	okrog, okoli
39 (av:k)	z, s
40 (ün-ʃarʒ)	tovor

Razlaga.

9.) Kakovostni pridevniki.

Kakovostni pridevniki izražajo lastnost ali kakovost. Pri njih razlikujemo: a.) spol, b.) število (a ne sklonov), c.) stopnjo. Pridevnik je istega spola in števila kot samostalnik ali zaimek, na katerega se nanaša (kateremu se prideva: odtod ime pridevnik).

a.) Spol.

Ženski spol pridevnika se navadno tvori, ako se obliki moškega spola pritakne nema končnica -e:

suiwant (süivz) sledeč

grand (grz) velik

américain (amerikz) ameriški

municipal (münisipal) občinski

suiwante (süivz) sledeča

grande (grzd) velika

américaine (amerikɛn) ameriška
municipale (münisipal) občinska

V večini slučajev je razlika v izgovorjavi med moško in žensko obliko pridevnika ta, da se soglasnik, ki je na koncu moške oblike nem, v ženski obliki izgovarja pred končnim nemim e.

Nekateri pridevniki imajo že v moški obliki nemo končnico -e, zato ostanejo v ženski obliki neizpremenjeni:

rapide (rapid) hiter, hitra
favorable (favɔrabl) ugoden, ugodna
formidable (formidabl) strahovit, strahovita; ogromen, ogromna
ordinaire (ɔrdinɛr) navaden, navadna
unanime (ünanim) enoglasen, enoglasna
cinégraphique (sinegrɛfik) kinografski, -a

Pridevniki, ki se končajo, v moškem spolu na -er, dobijo v ženski obliki končnico -ère (ɛr):

cher (šɛr) drag chère (šɛr) draga
particulier (partikülje) poseben
particulière (partiküljer) posebna;
enako števniki premier (prəmje) prvi
première (prəmjer) prva.

Pomni izjeme:

ancien (zsjɛ) star, ancienne (zsjɛn) stara
moyen (mwajɛ) srednji
moyenne (mwajɛn) srednja
veuf (vœf) vdovec veuve (vœv) vdova
nouveau (nuvo) [pred soglasnikom] nov množina:
nouvel (nuvɛl) [pred samoglasnikom] nov nouveaux (nuva)
nouvelle (nuvɛl) nova

na pr.: un nouveau pilote (ö-nuvo pilot) nov pilot
un nouvel express (ö-nuvɛl ɛksprɛs) nov brzovlak
une nouvelle locomotive (ün-nuvɛl lokomötiv) nova lokomotiva

množina: des nouveaux pilotes (de-nuvo pilot)
des nouveaux express (de-nuvo-zɛksprɛs)
des nouvelles locomotives (de-nuvɛl lokomötiv)

b.) Število.

Pridevniki imajo, enako kot samostalniki, dvojno število: ednino in mno-

žino. Enako kot samostalniki tudi tvorijo množino navadno z nemo končnico -s:

dépêches télégraphiques (depɛš telegrafik)
correspondants particuliers (kɔrɛspɔdɔ̃ partikülje)
les considérations suivantes (le-kɔ̃siderasjɔ̃ sɥivɔ̃t)
les grandes vitesses (le-grɔ̃d vitɛs)

c.) Stopnje.

Pri pridevniku razlikujemo tri primerjalne stopnje. Druga se tvori iz prve na ta način, da se stavi pred njo plus (plü), to je: bolj, tretja pa iz druge tako, da se stavi pred to določni člen:

1. stopnja

rapide hiter, hitra
puissante mogočna
les trains lourds težki vlaki

2. stopnja

plus rapide hitrejši, -a
plus puissante bolj mogočna, mogočnejša
les trains plus lourds težji vlaki

3. stopnja

le (la) plus rapide najhitrejši, -a
la plus puissante najboljši mogočna, najmogočnejša
les trains les plus lourds najtežji vlaki

